

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 81'25

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2026.39.6>

Олексій ДЕЙКУН, д-р філософії, асист.

ORCID ID: 0000-0001-7363-4811

e-mail: deop@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЛЬ РИТОРИЧНОЇ ДИСПОЗИЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ЗАГОЛОВКІВ УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІЯЛІ ТЕКСТІВ НОВИН BBC NEWS)

Вступ. В англійсько-ї українськомовних заголовках новинних повідомлень стрижневу роль відіграє диспозиція (розміщення), тобто другий канон традиційної риторики. Вищезгадана диспозиція зумовлює неодмінне розподілення змісту заголовків обома мовами по трьох основних позиціях: привернення уваги аудиторії, її утримання, а також спонукання читачього загалу до перегляду тексту звістки повністю. Вказані позиції можуть заповнюватися однією або кількома мовними одиницями, зазвичай представленими онімами або апелятивами, а також додатково ділитися на первинні та вторинні.

Методи. Методи дослідження спрямовано на розв'язання конкретних дослідницьких завдань. У цій розвідці використано п'ять ключових методів, котрі охоплюють індуктивний, лінгвориторичний, контекстуальний, перекладацько-зіставний, а також описовий.

Результати. Відтворення англійськомовних заголовків українською на етапі риторичної диспозиції відбувається здебільшого завдяки зміні мовних одиниць, що є безпосереднім наслідком уживання низки ефективних перекладацьких тактик. Згадані тлумачькі тактики загалом передбачають п'ять операцій, а саме: додавання й узагальнення референційного змісту, його специфікацію, акцентування і зміну перспективи з одного ракурсу представлення події на інший.

Висновки. Переклад англійськомовних заголовків українською з однією зміною в позиціях означає загалом домінування тактик додавання і узагальнення референційного змісту в позиції привернення уваги читачів, специфікації – в позиції утримання уваги аудиторії, тоді як акцентування – в позиції спонукання загалу до перегляду тексту новинного повідомлення. Водночас відтворення вже з двома змінами в позиціях заголовків обов'язково залучає зміну перспективи (реперспективізацію), за якої позицію привернення уваги в українському перекладі поповнюють мовними одиницями з витлумаченої позиції спонукання назви тексту новини.

Ключові слова: риторика, диспозиція, заголовок, BBC News, переклад новин, новинний дискурс.

Вступ

Сучасну риторичку визначають як науку про закони керування мисленнєво-мовленнєвою діяльністю і про мистецтво спілкування, зокрема способи переконання, ефективні форми мовленнєвого впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей (Плотницька, Левченко, & Кудрявцева, 2011, с. 4). Сучасні дослідження загалом зосереджено на вивченні взаємозв'язку риторички з освітою, релігією, соціальними практиками та сьогочасними подіями, а також спрямовано на вдосконалення античної традиції (Gaillet, & Horner, 2010, pp. 5–15).

Загалом сучасна риторика вважає, що перекладачі залежать від оригінального тексту та застосовують різні мовні інструменти для детальної побудови нової реальності. Перекладені твори можуть ефективно впливати на сприйняття мови чи думок (Olid-Reña, 2012, p. 155) та почуття ідентичності аудиторії (Xiaofeng, 2015). Практика перекладу показує, що риторика має слугувати початком будь-якого відтворення, розглядаючи його як процес впливу на цільову аудиторію вжитком риторичної мови (Xiaofeng, 2015), утім необхідний пошук конкретних риторичних стратегій, тактик і ходів перекладу текстів оригіналу.

Позаяк тексти засобів масової інформації є ядром будь-якої національної культури, мають значний авторитет і повідомляють про нові події у світі (Вайшенберг, 2012; Потапенко, 2009; 2012; Zanettin, 2021) на різноманітну тематику, сучасна риторика вважає переклад таких новинних статей найбільш прийнятним об'єктом дослідження (Чічановський, 2003).

Оскільки інтернет-новини починаються із **заголовка** (Потапенко, 2009; Сидоренко, & Стороженко, 2017, с. 28), що є стислим викладом тексту та його безпосереднім резюме (Potapenko, 2021), то вважаємо його початковою категорією новинної схеми. На думку науковців,

сучасні перекладачі мають застосовувати конкретні методи для досягнення точного відтворення заголовків, зважаючи на їхні *номінативне наповнення і довжину*. Понад те, вкрай важливо прочитати текст новини повністю, перш ніж братися до перекладу власне заголовка (Al-Falah, 2017, p. 8).

Номінативне наповнення англійських новинних заголовків завжди "незвичне, сенсаційне і стисле", бо журналісти вибирають невідомі, емоційні і привабливі слова, аби заохотити читачів переглянути статтю повністю (Mozuraityte, 2015, p. 10). Тому-то під час перекладу заголовків важливо не лише витлумачити їх іншою мовою, а й зберегти основну функцію – привернути увагу читача саме до змісту тексту (Rasul, 2018, p. 225). З огляду на те, що гарний заголовок характеризуємо особливим стилем, а саме максимумом інформації на мінімум місця, *довжина* його в перекладі не має бути надмірною чи недостатньою (Petroniene, & Žvirblytė, 2012, p. 64), тож мета перекладача – у короткій формі висловити основні позиції статті (тобто змісту) або ж виокремити ключові факти (Petroniene, & Žvirblytė, 2012, pp. 65-66).

У риторичному аспекті сучасні заголовки новин мають три позиції: привернення уваги, її утримання та спонукання читачів до перегляду тексту новини (Potapenko, 2021), що відповідно слугують для притягнення уваги читача, фокусування його уваги, а також спрямування реципієнта до прочитання новинного повідомлення повністю (Потапенко, 2009); пор.: *Hungary's weather chief sacked over wrong forecast* (BBC, 24 Aug 2022) – *Головного синоптика Угорщини звільнили через неправильний прогноз погоди* (BBC, 24 Aug 2022). У розглянутому прикладі словосполучення *Hungary's weather chief* – *Головного синоптика Угорщини* привертає увагу читачів назвою країни та посадою, присудки *sacked* – *звільнили*

© Дейкун Олексій, 2026

утримують увагу реципієнта, тоді як обставини в кінці *over wrong forecast* – через неправильний прогноз погоди скеровують аудиторію до тексту для дізнання деталей цього курйозу.

Позицію привернення уваги завжди розташовано на початку назви тексту новини, напр.: *Meghan makes surprise appearance at Paris Fashion Week* (05.10.2025) – *Меган вперше за 10 років прилетіла на тиждень моди в Парижі. Що її приваблює* (05.10.2025). Бачимо, що згадану позицію заповнено номінативною одиницею на позначення найважливіших аспектів новини – онімом *Meghan* на позначення знаменитості, що активує репутаційну потребу в читачів. Іншими словами, позиція привернення уваги – найсильніша, оскільки вона є запорукою емоційного впливу на аудиторію через патос, котрий апелює до базових потреб людини (за А. Маслоу) – фізіологічних, безпеки, належності, репутації, самоактуалізації та через мотиви, тобто матеріальні чи ідеальні предмети, що втілюються в подіях (Potarenko, 2021). Привертальні позиції заголовків обома мовами часто заповнюються топонімами, напр.: *How Kremlin accounts manipulate Twitter* (19 Mar 2022) – *Як Кремль маніпулює та поширює фейки у Twitter* (19 Mar 2022); або гідронімами, напр.: *Oder river. Mystery surrounds thousands of fish deaths* (14 Aug 2022) – *У річці Одер на польсько-німецькому кордоні загадково гине риба* (14 Aug 2022). Топоніми та гідроніми в привертальних позиціях заголовків оригіналу й перекладу активують належні потреби читачів. Привертальні позиції заголовків обома мовами також заповнюють антропонімами на позначення різноманітних відомих осіб, напр.: *Jean-Luc Godard: Legendary film director dies at 91 by assisted suicide* (13 Sept 2022) – *Жан-Люк Годар. Помер французький режисер і класик "нової хвилі"* (13 Sept 2022); ергонімами всесвітньовідомих компаній, напр.: *Why the Red Cross has to be neutral in the Ukraine conflict* (30 Mar 2022) – *Червоний Хрест і скандали. Чому організація має зберігати нейтралітет у війні в Україні* (30 Mar 2022); або хрононімами заходів і конкурсів, напр.: *Drone Photo Awards 2021: Amazing photos show a birds-eye view of Earth* (07 Sept 2022) – *Drone Photo Awards: дивовижні фото Землі з висоти пташиного польоту* (20 Sept 2022). Антропоніми, ергоніми й хрононіми в привертальних позиціях заголовків оригіналу й перекладу звертаються до репутаційних потреб реципієнтів.

В аспекті кількості складників привертальну позицію заголовків обома мовами може бути заповнено одним компонентом, як-от власною назвою голосового асистента, пор.: *Alexa tells 10-year-old girl to touch live plug with penny* (28 Dec 2021) – *Alexa попросила дитину доторкнутися до штекера в розетці монеткою* (29 Dec 2021); двома компонентами, зокрема антропонімами на позначення знаменитості, пор.: *Roger Federer to retire after Laver Cup in September* (15 Sept 2022) – *Роджер Федерер оголосив про закінчення кар'єри* (15 Sept 2022), трьома компонентами, а саме зоонімом на іменування тварини з доданою характеристикою, пор.: *Wally the wandering walrus is spotted in Iceland* (20 Sept 2021) – *Зірка-морж Воллі, який зник у Західній Європі, вишулькнув у Ісландії* (21 Sept 2021).

Позицію утримання уваги в заголовку зазвичай співвіднесено з присудком, який зосереджує увагу читачів переважно дієсловами на позначення людської активності, напр., *apologises* – *вибачився*, *marries* – *одружується*, *flies* – *полетить*, пор.: *William Amos: Politician apologises after urinating during video call* (BBC, 28.05.21)

– *Політик вибачився за те, що мочився під час відеозвінка* (BBC, 28.05.21); а також пор.: *Romance scam victim travels 700 km 'to marry French beauty queen'* (BBC, 18.07.25) – *Чоловік проїхав 700 км, щоб з'ясувати, що його наречена давно заміжня* (BBC, 19.07.25). Водночас у розглянутій вище парі заголовків про пані Меган дієслово також характеризує сутність, позначену в попередній позиції – тож група присудка оригіналу *makes appearance* та предикат *прилетіла* в перекладі позначають дії знаменитості.

Позиція спрямування уваги читачів, розміщена в кінці заголовка, заохочує читача звернутися до статті, розвиваючи зміст утримувальної функції (Potarenko, 2021). У цій позиції заголовків обома мовами словосполучення *at Paris Fashion Week* і *Тиждень моди в Парижі* вказують, на який саме захід прибула пані Меган, спонукаючи читачів звернутися до статті.

Крім того, у ракурсі риторичної диспозиції будь-яка позиція в заголовках обома мовами може подекуди поділятися на первинну та вторинну, що можна відстежити на прикладі привернення уваги читачів. Вона часто ділиться на первинну і вторинну позиції привернення уваги, де первинна зазвичай зазначає функції референта або дотичну подію, а вторинна називає його, пор.: *Capitol riot: 'QAnon Shaman' pleads guilty in federal court* (03 Sept 2021) – *Штурм Капітолія. Шамана QAnon відправлять за ґрати* (03 Sept 2021). Тож первинні позиції привернення уваги *Capitol riot* – *Штурм Капітолія* вказують на подію, у якій брав участь референт, тоді як вторинні *'QAnon Shaman'* – *Шамана QAnon* називають його.

Сучасне перекладознавство насамперед зважає на правильність, виразність і доладність перекладеного тексту, ігноруючи риторичну в аспекті сприйняття твору цільовою мовною аудиторією (Chai, & Wen, 2016, pp. 550-551). А втім, унаслідок прискореного розвитку медійного дискурсу успішний переклад тексту відтепер залежить не лише від точності поданої інформації, а й передусім уміння враховувати рівень сприйняття аудиторії, завойовувати її визнання і відтак досягати мети перекладу (Chai, & Wen, 2016).

Крім обмеженої кількості досліджень риторичного аспекту в мовознавстві / перекладознавстві, які охоплюють дискурс німецькомовних інтернет-новин (Щербак, 2016), когнітивно-риторичні функції фразеологізмів в англійськомовному журнальному дискурсі (Міщенко, 2017), колороніміку англомовного новинного інтернет-дискурсу в когнітивно-риторичному аспекті (Лук'янець, 2017) та вербалізацію ефектів об'єктивності і суб'єктивності в англійськомовному новинному інтернет-дискурсі в когнітивно-риторичному аспекті (Набок, 2017), досі немає ґрунтовних праць із вивчення взаємодії перекладу з риторикою.

Водночас нещодавні дослідження з перекладу заголовків вивчають труднощі та стратегії їхнього відтворення у масмедіа загалом (O'G'li, & Qizi, 2022), у текстах на спортивну тематику (Linyu et al., 2022), у теоретичному аспекті (Manhura, Palić, & Astakhova, 2021) тощо, утім фактично не зважають на використання риторичних канонів, як-от диспозиції, під час відтворення назв повідомлень.

Методи

Мета статті – висвітлити роль риторичної диспозиції в аспекті розподілу мовних одиниць у заголовках обома мовами та виявити тактики їх відтворення з огляду на зміни в одній або в двох позиціях. *Матеріалом дослідження* слугують 62 англійськомовних заголовки новинного сайту BBC News (<https://www.bbc.com/news>) та їхні переклади українською на вебсторінці BBC News

Україна (<https://www.bbc.com/ukrainian>) за кінець 2021–2025 рр.

Методи дослідження передбачають уживання необхідних операцій для досягнення мети розвідки і розв'язання її завдань. Згадані методи охоплюють *індуктивний аналіз*, який застосовано для упорядкування та класифікації дібраних заголовків оригіналу й перекладу на обох сайтах BBC News; *лінгвокогнітивний*, що залучає картину світу читачьких аудиторій для пояснення номінації і реперспективізації в перекладі; *перекладацькі лінгво- і медійно-риторичні*, котрі слугують для виявлення тлумачьких тактик, пов'язаних із каноном диспозиції (розміщення), і для висвітлення особливостей уживання мовних одиниць у трьох позиціях заголовків (привернення уваги, її утримання, спонукання читачів до перегляду тексту повідомлення), а також *контекстуальний і описовий*.

Методологія дослідження. Добирання пар заголовків для подальшого аналізу в цій розвідці спирається на два ключові етапи: *відбірковий і зіставний*. У межах відбіркового етапу відбувається пошук перекладеного українською заголовка, що **завжди сповіщає про певні закордонні події**, напр.: *Раптово помер 29-річний гротмейстер Деніел Народицький* (BBC, 21.10.25). Відтак відшукуємо заголовок оригіналу на англійській сторінці BBC News, що зазвичай розташовується на вкладці

News як у нашому випадку, напр.: *US chess grandmaster Daniel Naroditsky dies aged 29* (21.10.25), утім залежно від тематики може перебувати в одній із численних секцій вебсторінки (Sport, Business, Innovation, Culture, Arts тощо) або їхніх підсекцій, розміщених угорі. Водночас **критерієм включення** заголовків оригіналу є наявність їхніх безпосередніх українських перекладів на офіційному сайті BBC News Україна за останні роки і належність їхньої тематики до суспільно-політичної.

У межах зіставного етапу порівнюємо віднайдені пари заголовків оригіналу й перекладу, щоб встановити задіяні перекладацькі тактики та/або їхню взаємодію, якот вилучення топоніма US на позначення країни події в ініціальной позиції у відтворенні, а також переміщення імени й прізвища знаменитості з позиції утримання уваги в оригіналі до спонукання в перекладі.

Результати

Переклад заголовків оригіналу зі зміною в одній позиції реалізується через додавання або узагальнення референційного змісту в позиції привернення уваги, специфікації – в утримувальній, тоді як акцентування – у спонукальній (табл. 1). Переклад заголовків із двома змінами в позиціях передбачає залучення зміни перспективи (табл. 1), за якої мовні одиниці з позиції спонукання в оригіналі переміщено до привертальної позиції у відтворенні.

Таблиця 1

Переклад англійськомовних заголовків BBC News українською: зміни в позиціях і тактики

Переклад заголовків оригіналу зі зміною в одній позиції	Тактика додавання реф. змісту	17 випадків
	Тактика узагальнення реф. змісту	14 випадків
	Тактика специфікації реф. змісту	12 випадків
Переклад заголовків оригіналу зі змінами в двох позиціях	Тактика акцентування реф. змісту	10 випадків
	Тактика зміни перспективи	9 випадків

Переклад заголовків зі зміною в одній позиції: відтворення одиниць позиції привернення уваги за допомогою додавання / узагальнення референційного змісту. Найбільш уживаними тактиками під час перекладу одиниць у позиції привернення уваги англійських заголовків українською мовою є додавання і узагальнення референційного змісту, що зафіксовано відповідно в 17 і 14 парах назв текстів.

Позиція привернення уваги подекуди характеризується наявністю первинного складника, куди зазвичай висунуто одномісні ономастичні одиниці (антропоніми, топоніми, ергоніми і космоніми) для позначення референтів, і вторинної, котра вказує на статусну семантику цих референтів.

Додавання одиниць задіяно, коли вимагається докладніше пояснення цільовій аудиторії суті і змісту автентичного тексту (Miikki, 2021; Sharifabad, 2015), широко використовується для перекладу одиниць привертальної позиції новинних заголовків (17 випадків). Додавання одиниць в первинній позиції привернення уваги реалізовано уточненням національної належності співака прикметником *китайський*, напр.: *Pop star Kris Wu arrested on suspicion of rape* (31.07.21) – *Китайську суперзірку Kris Wu заарештували за підозрою у зґвалтуванні* (01.08.21). Загалом інші позиції у заголовках двома мовами еквівалентні. Вторинна позиція привернення уваги заповнена антропонімами *Kris Wu – Кріса Ву*. Утримувальна позиція для позначення дії щодо співака заповнена присудками *arrested – заарештували*. Спонукальну позицію означено словосполученнями *on suspicion of rape – за підозрою у зґвалтуванні*. Водночас у вторинній позиції привернення уваги додавання досягається словосполученням *історія онлайн-*, позаяк не всі українські

читачі можуть знати про цей довідник, пор.: *Wikipedia at 20: The encyclopedia in five articles* (15.01.21) – *20 років Вікіпедії: історія онлайн-енциклопедії у п'яти статтях* (15.01.21). Інші позиції заголовків цілком еквівалентні: первинна позиція привернення уваги, яку в оригіналі відображено називним реченням *Wikipedia at 20*, а в перекладі – *20 років Вікіпедії*, а також спонукальні позиції, заповнені прийменниковими словосполученнями *in five articles – у п'яти статтях*.

Другою найбільш уживаною тактикою перекладу одиниць у привертальній позиції заголовків є **узагальнене** представлення референтів (14 випадків). Ключова мета такого тлумачення – уникнути багатослів'я, увиразнити найнеобхіднішу інформацію, а також пристосувати перекладений текст до мовних, прагматичних і культурних засад цільової читачької аудиторії (Miikki, 2021, р. 26, pp. 53–58), напр.: *Liverpool twins separated at birth 'cuddle and hold hands'* (25.03.21) – *Близнюки, яких розлучили після народження, "обійнялися" під час возз'єднання* (25.03.21). У позицію привернення уваги український переклад висуває іменник *близнюки*, випускаючи вказівку на місто Ліверпуль у Сполученому Королівстві, що дозволяє зіставити подію з будь-яким місцем на планеті, зокрема і з країною, де живе читач. Позиції утримання уваги в обох заголовках представлено означенням в оригіналі та підрядним реченням у тлумаченні *separated at birth – яких розлучили після народження*. За спонукання до тексту в оригіналі вжито вислів для позначення дії малюків *'cuddle and hold hands'*, першу частину якого еквівалентно витлумачено як *"обійнялися" – cuddle*, а другу відтворено більш метафорично *hold hands' – під час возз'єднання*.

Переклад заголовків зі зміною в одній позиції: відтворення одиниць позиції утримування уваги за допомогою специфікації референційного змісту. Утримувальні позиції заголовків в українському перекладі зазвичай відтворюють за допомогою специфікації. Її суть полягає в більш розгорненому поясненні оригінальних термінологічних одиниць цільовій аудиторії (Miiikki, 2021), тож її представлено у 12 випадках (Miiikki, 2021), пор.: *Austrian man leaves 'large amount' to village that saved family from Nazis* (30.01.21) – *Австрієць подарував €2 млн селу, яке врятувало його сім'ю від нацистів* (30.01.21). Подвійну специфікацію використано для тлумачення висловів у позиції утримання уваги *leaves 'large amount' to village* – *подарував €2 млн селу*. Спочатку предикат *leaves* в українському варіанті уточнено одиницею *подарував* із більш специфічним значенням, пов'язаним з елокуцією, а іменну групу *'large amount'* конкретизовано нумеративом *€2 млн*. Водночас в українському тлумаченні євро не подано в національних гривнях, аби передати європейські реалії життя і створити ілюзію причетності до них (Донченко, & Романенко, 2001, с. 184). Позиції привернення уваги в порівнюваних заголовках референційно еквівалентні, позаяк їхні одиниці позначають ту ж саму людину *Austrian man* – *Австрієць*, хоча й різними засобами, пов'язаними з елокутивним рівнем: складник оригіналу *man* виконує роль афіксоїда. Спонукальну позицію заповнено еквівалентними підрядними означальними реченнями *that saved family from Nazis* – *яке врятувало його сім'ю від нацистів*, що загалом апелюють до потреби в безпеці через предикатну групу *saved from Nazis* – *врятувало від нацистів*.

Переклад заголовків зі зміною в одній позиції: відтворення одиниць спонукальної позиції за допомогою акцентування референційного змісту. Найбільш уживаною тактикою для перекладу одиниць спонукальної позиції англійського заголовка є **акцентування** (10 випадків). Його розуміємо як звертання уваги чи наголошення на вислові, аби вказати на його значущість і водночас підштовхнути до прочитання новини, зазвичай у кінці заголовка (Nordquist, 2020), пор.: *Nike wins lawsuit over 'Satan Shoes' with human blood* (02.04.21) – *Nike виграла суд у творців "сатанинських" кросівок з кров'ю. Але їх вже розкупили* (02.04.21). Одиниця в позиції спонукування в оригіналі заохочує читача дізнатися про незвичне взуття висловом *over 'Satan Shoes' with human blood*, що простежуємо і у вислові перекладу *у творців "сатанинських" кросівок з кров'ю*. А втім, український переклад посилює спонукування введенням протиставного речення *Але їх вже розкупили*, щоб наголосити на тому, що виробникам кросівок усе-таки вдалося отримати кошти з незаконної торгівлі. До слова, позиції привернення уваги, які в обох заголовках заповнено ергонімом *Nike*, збігаються як і одиниці утримувальних позицій *wins lawsuit* – *виграла суд*.

Переклад заголовків зі змінами у двох позиціях за допомогою зміни перспективи. Остання полягає в пересуванні мовних одиниць із позиції спонукування в оригіналі до привернення у відтворенні (9 випадків), що відображено в заголовку про інцидент зі статуєю відомої особистості в Італії, пор.: *Pavarotti statue frozen knee-deep in ice rink strikes wrong note in Italy* (02.12.25) – *"Дай п'ять Паваротті". В Італії скандал – статую співака залили ковзанкою* (02.12.25). У позицію привернення уваги оригіналу висунено словосполучення *Pavarotti statue*, у складі якої антропонім вказує на знаменитість (співака), що згадується далі в тексті статті. Натомість український

переклад привертає увагу читацької аудиторії реченням *"Дай п'ять Паваротті"*, що є відтвореним комічним гештегом із соціальних мереж і цілком відсутній в заголовку оригіналу. Позицію спонукування до прочитання тексту звітки висвітлено конструкцією *in Italy*, котра позначає близьку до нас країну *Italy*, де відбувається згадана подія. Відповідно через це в перекладі відтворену конструкцію *в Італії* висувають на початок українського заголовка. Іншими словами, відбувається використання одиниць зі спонукальної позиції заголовка оригіналу в ініціальній перекладу задля наголошення на європейській державі, що розташована неподалік від України.

Дискусія і висновки

Видається, що заголовки інтернет-повідомлень слугують для упорядкування новинних сторінок BBC News, а їхнє вивчення в перекладацькому й риторичному аспектах корелює з розподіленням і особливостями мовних одиниць у позиціях привернення уваги, її утримання і спрямування до прочитання тексту. Виокремлені в розвідці риторичні тактики є лише першим кроком у цьому напрямі, а тому наразі спираються лише на один канон – диспозицію – і не залучають інвенції та елокуції. Використання двох основних канонів, інвенції та елокуції, допомогло б виокремити низку додаткових тактик, що можуть взаємодіяти з наявними диспозиційними і теоретично перевершувати їх у продуктивності. Водночас хоч тактики додавання і узагальнення референційного змісту домінують серед диспозиційних унаслідок частой необхідності підлаштовування перекладу під знання і уявлення української аудиторії на обох вебсторінках BBC News, їхня продуктивність може бути іншою в заголовках решти новинних сайтів. Крім того, виокремлені в роботі тактики все-таки обмежені лише початковим елементом новинного тексту (заголовком), не поширюючись на лід (вступний абзац) та власне текст повідомлення, що і собі містить кілька структурних компонентів. Багато-надійним також залишається питання застосування вищевказаних тактик до інших різновидів текстів оригіналу й перекладу з урахуванням їхніх дискурсивно-стилістичних особливостей.

Отже, здійснене дослідження виявило, що риторична диспозиція відіграє ключову роль під час перекладу новинних заголовків оригіналу українською. *Новими* є дані про те, що риторична диспозиція залучає п'ять перекладацьких тактик із подальшою зміною мовних одиниць у привертальній, утримувальній та спонукальній позиціях заголовків обома мовами (загалом 62 випадки). Відповідно одну зміну в позиціях реалізовано чотирма тактиками: додаванням (17 випадків) і узагальненням референційного змісту (14 випадків) у привертальній позиції, специфікацією в утримувальній позиції (12 випадків) та акцентуванням у спонукальній позиції (10 випадків). Тактика додавання полягає в докладнішому поясненні суті і змісту автентичного тексту цільовій аудиторії, а узагальнення слугує задля пристосування змісту оригіналу до картини світу будь-якої аудиторії. Тактика специфікації докладніше роз'яснює цільовій аудиторії оригінальні термінологічні одиниці, референти й дієслова. Тактика акцентування слугує задля наголошення на значущому вислові, щоб спонукати читача до перегляду власне тексту новинної статті, у кінці заголовка. Дві зміни в позиціях висвітлено реперспективізацією (9 випадків), коли одиниці з спонукальної позиції оригіналу переміщено до позиції привернення уваги в перекладі для пристосування вмісту до потреб і картини світу наших читачів.

Теоретичне значення роботи – збагачення медіалінгвістики результатами про риторичні побудову і вплив відтворених українськомовних заголовків на нашу аудиторію, закладення підвалин перекладацької медіариторики в ракурсі вживання тактик, а також пристосування античного вчення до сучасних новинних і комунікативних реалій. **Практичний внесок розвідки** – використання риторичної класифікації (поділ заголовків на позиції і віднайдені тактики) під час подальшого дослідження медійних і новинних текстів онлайн, а також у межах вивчення власне риторики, загального перекладу й мовознавства, зіставних стилістики і лексикології, лінгвокраїнознавства.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні запропонованої класифікації, а також у залученні інструментарію конструкційної граматики для відстеження особливостей відтворення структури оригіналу – мінімальних одиниць перекладу – в аспекті синтагматики в трьох позиціях заголовків.

Джерела фінансування. Фінансування забезпечено Київським національним університетом імені Тараса Шевченка.

Список використаних джерел

- Вайшенберг, З. В. (2012). *Новинна журналістика*. Академія Української преси.
- Донченко, О., & Романенко, Ю. (2001). *Архетипи соціального життя і політика: Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення*. Львів.
- Лук'янець, Г. Г. (2017). Риторична модель побудови текстів інтернет-новин (на основі аналізу функціонування англійської колоніміки). *Вісник Маріупольського державного університету*, 17, 166–172.
- Мищенко, Т. В. (2017). *Когнітивно-риторичні функції фразеологізмів в англійському журнальному дискурсі* [Автореф. дис. канд. філол. наук, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова].
- Набок, А. І. (2017). *Вербалізація ефектів об'єктивності та суб'єктивності в англійському новинному інтернет-дискурсі: Когнітивно-риторичний аспект* [Дис. канд. філол. наук, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова].
- Плотницька, І. М., Левченко, О. П., & Кудрявцева, З. Ф. (2011). *Ораторське мистецтво*. НАДУ.
- Потапенко, С. І. (2009). *Сучасний англійський медіа-дискурс: Лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти*. Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.
- Потапенко, С. І. (2012). Когнітивна риторика ефекту: В пошуках методу (на матеріалі інавгураційних звернень американських президентів Дж. Кеннеді і Дж. Буша). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*, 2, 131–140.
- Сидоренко, Т. М., & Стороженко, Л. Г. (2017). *Структуризація тексту*. ДУТ.
- Щербак, О. М. (2016). *Дискурс німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект* [Автореф. дис. канд. філол. наук, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова].
- Чічановський, А. А. (2003). *Новина в журналістиці: проблеми практичної політики*. Грамота.
- Al-Falah, T. H. S. (2017). *Difficulties encountering MA students in translating newspaper headlines from English into Arabic* [Master's thesis, جامعة الشرق الأوسط].
- Chai, G., & Wen, Q. (2016). On cultivation of rhetoric awareness in translation teaching. In *Proceedings of the 2016 International Conference on Social Science, Education and Humanities Research (SSEHR 2016)* (pp. 550–553). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/ssehr-16.2016.118>
- Gaillet, L. L., & Horner, W. B. (2010). *The present state of scholarship in the history of rhetoric: A twenty-first century guide*. University of Missouri Press.
- Linyu, Z., Mansor, N. S., Ghazali, A. H. A., Mengduan, L., & Hua, F. (2022). Stance variation and selective appropriation in sports news headlines translation. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 8(3), 247–259.
- Manhura, S. I., Palii, K. V., & Astakhova, S. A. (2021). Theoretical aspect of translation of English and German newspaper headlines. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Філологія"*, 51(3), 47–50.
- Miikki, L. (2021). *Translating culturally significant elements in J. R. R. Tolkien's The Hobbit into Finnish*. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/24486>
- Mozuraityte, R. (2015). *Newspaper style: Stylistic features of the headlines* [Bachelor's thesis, Šiauliai University].
- Nordquist, R. (2020). *Achieving emphasis in writing*. <https://www.thoughtco.com/achieving-emphasis-in-writing-3972773>
- O'G'Li, K. E. E., & Qizi, X. N. O. (2022). Translation strategies of English news headlines in the mass media. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(6), 195–200.

Olid-Peña, E. (2012). *The art of future discourse: Rhetoric, translation and an interdisciplinary pedagogy for transglobal literacy*. https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1100&context=english_diss

Petroniene, S., & Žvirblytė I. (2012). Media Language: Equivalence in the Translation of Headlines. *Studies about Languages*, 21, 64–73. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.21.2839>

Potapenko, S. (2021). Globalising and localising translation strategies from rhetorical perspective: Rendering English headlines into Ukrainian. *SHS Web of Conferences*, 105, 02001. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110502001>

Rasul, S. H. (2018). Translation of news headlines: A case of English headlines rendered into Arabic, Kurdish and Persian. *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, 5(1), 224–246. <https://www.ijhcs.com/index.php/ijhcs/article/view/3250>

Sharifabad, E. D. (2015). *Addition as a translation adjustment technique in the selected English translations of implicit direct object ellipsis in the Holy Qur'an* [Master's thesis, Universiti Sains Malaysia].

Xiaofeng, S. (2015). *Overview of rhetoric teaching for teaching Chinese as a foreign language*. Zhengzhou University.

Zanettin, F. (2021). *News media translation*. Cambridge University Press.

References

- Al-Falah, T. H. S. (2017). *Difficulties encountering MA students in translating newspaper headlines from English into Arabic* [Master's thesis, جامعة الشرق الأوسط].
- Chai, G., & Wen, Q. (2016). On cultivation of rhetoric awareness in translation teaching. In *Proceedings of the 2016 International Conference on Social Science, Education and Humanities Research (SSEHR 2016)* (pp. 550–553). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/ssehr-16.2016.118>
- Chichanovskyi, A. A. (2003). *News in journalism: Problems of practical politics*. Hramota [in Ukrainian].
- Donchenko, O., & Romanenko, Yu. (2001). *Archetypes of social life and politics: Deep regulators of psychopolitical everyday life*. Lybid [in Ukrainian].
- Gaillet, L. L., & Horner, W. B. (2010). *The present state of scholarship in the history of rhetoric: A twenty-first century guide*. University of Missouri Press.
- Linyu, Z., Mansor, N. S., Ghazali, A. H. A., Mengduan, L., & Hua, F. (2022). Stance variation and selective appropriation in sports news headlines translation. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 8(3), 247–259.
- Lukianets, H. H. (2017). Rhetorical model of constructing internet news texts (based on the analysis of English coloronyms functioning). *Bulletin of Mariupol State University*, 17, 166–172 [in Ukrainian].
- Manhura, S. I., Palii, K. V., & Astakhova, S. A. (2021). Theoretical aspect of translation of English and German newspaper headlines. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series "Philology"*, 51(3), 47–50.
- Miikki, L. (2021). *Translating culturally significant elements in J. R. R. Tolkien's The Hobbit into Finnish*. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/24486>
- Mishchenko, T. V. (2017). *Cognitive and rhetorical functions of phraseological units in English-language magazine discourse* [Dissertation abstract, Cand. of Philology, Odessa National University named after I. I. Mechnikov] [in Ukrainian].
- Mozuraityte, R. (2015). *Newspaper style: Stylistic features of the headlines* [Bachelor's thesis, Šiauliai University].
- Nabok, A. I. (2017). *Verbalization of objectivity and subjectivity effects in English-language online news discourse: Cognitive and rhetorical aspect* [Dissertation abstract, Cand. of Philology, Odessa National University named after I. I. Mechnikov] [in Ukrainian].
- Nordquist, R. (2020). *Achieving emphasis in writing*. <https://www.thoughtco.com/achieving-emphasis-in-writing-3972773>
- O'G'Li, K. E. E., & Qizi, X. N. O. (2022). Translation strategies of English news headlines in the mass media. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(6), 195–200.
- Olid-Peña, E. (2012). *The art of future discourse: Rhetoric, translation and an interdisciplinary pedagogy for transglobal literacy*. https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1100&context=english_diss
- Petroniene, S., & Žvirblytė I. (2012). Media Language: Equivalence in the Translation of Headlines. *Studies about Languages*, 21, 64–73. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.21.2839>
- Plotnytska, I. M., Levchenko, O. P., & Kudriavtseva, Z. F. (2011). *Oratory*. NAPA [in Ukrainian].
- Potapenko, S. I. (2009). *Modern English-language media discourse: Linguocognitive and motivational aspects*. Nizhyn Mykola Gogol State University Publishing House [in Ukrainian].
- Potapenko, S. I. (2012). Cognitive rhetoric of effect: In search of a method (based on the inaugural addresses of U.S. presidents J. Kennedy and G. Bush). *Bulletin of Kyiv National Linguistic university*, 2, 131–140 [in Ukrainian].
- Potapenko, S. (2021). Globalising and localising translation strategies from rhetorical perspective: Rendering English headlines into Ukrainian. *SHS Web of Conferences*, 105, 02001. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110502001>
- Rasul, S. H. (2018). Translation of news headlines: A case of English headlines rendered into Arabic, Kurdish and Persian. *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, 5(1), 224–246. <https://www.ijhcs.com/index.php/ijhcs/article/view/3250>

Sharifabad, E. D. (2015). *Addition as a translation adjustment technique in the selected English translations of implicit direct object ellipsis in the Holy Qur'an* [Master's thesis, Universiti Sains Malaysia].

Shcherbak, O. M. (2016). *Discourse of German-language internet news: Linguorhetorical aspect* [Dissertation abstract, Cand. of Philology, Odessa National University named after I.I. Mechnykov] [in Ukrainian].

Sydorenko, T. M., & Storozhenko, L. H. (2017). *Text structuring*. State University of Telecommunications [in Ukrainian].

Vaishenberg, Z. V. (2012). *News journalism*. Academy of Ukrainian Press [in Ukrainian].

Xiaofeng, S. (2015). *Overview of rhetoric teaching for teaching Chinese as a foreign language*. Zhengzhou University.

Zanettin, F. (2021). *News media translation*. Cambridge University Press.

Отримано редакцією журналу / Received: 03.10.25

Прорецензовано / Revised: 22.11.25

Схвалено до друку / Accepted: 27.02.26

Опубліковано / Published: 21.04.26

Oleksii DEIKUN, PhD, Assist.

ORCID ID: 0000-0001-7363-4811

e-mail: deop@ukr.net

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ROLE OF RHETORICAL DISPOSITION IN TRANSLATING ENGLISH HEADLINES INTO UKRAINIAN (A CASE OF BBC NEWS ARTICLES)

Background. *In English and Ukrainian news headlines, disposition (placement) plays a key role, being the second canon of traditional rhetoric. The aforementioned disposition determines the inevitable distribution of the content of headlines in both languages into three main positions: attracting the audience's attention, keeping it, and nudging readers to read the entire text of the news item. These headline positions can be filled by one or more linguistic units, usually represented by onyms or appellatives, and may also be further divided into primary and secondary ones.*

Methods. *Research methods are aimed at solving specific research problems. This study utilizes five key methods, which encompass inductive, linguistic-rhetorical, contextual, comparative-translational, and descriptive ones.*

Results. *The reproduction of English-language headiness in Ukrainian at the stage of rhetorical disposition occurs mainly through the change of linguistic units, which is a direct result of the use of a number of effective translation tactics. These translation tactics generally involve five operations, namely adding and generalizing the reference content, specifying it, emphasizing it, and changing the perspective from one focus of event presentation to another.*

Conclusions. *The translation of English headlines into Ukrainian with one change in position generally means the dominance of tactics of adding and generalizing the reference content in the position of attracting readers' attention, specification – in the position of keeping the audience's attention, whereas emphasis – in the position of nudging the public to view the text of the news message. At the same time, rendering with two changes in the positions of the headlines necessarily involves a perspectivation switch (reperspectivization), when the position of attention-attracting in the Ukrainian translation is supplemented with linguistic units from the translated nudging position of the news headline.*

Keywords: *rhetoric, disposition, headline, BBC News, news translation, news discourse.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analysis or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.